

Roman, Michal

Bližšie k poznaniu výhonkov romantizmu

Opera Slavica. 2003, vol. 13, iss. 1, pp. 47-50

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117689>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

výstupu (Reinhard Ibler [Hrsg.]: *Zyklusdichtung in den slavischen Literaturen. Beiträge zur Internationalen Konferenz, Magdeburg, 18.-20. März 1997. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen, Bd. 5*, herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Wien 2000), ale ani o ruských badáňoch o cyklu. Podobné je tomu s materiálom: prózy *Istorija sela Gorjuchina* si všimli badateľe již dávno (i autor týchto rádků v monografii z roku 1983 *Ruská románová kronika*), podobné zaujal naratology a genology Leskov (a ovšem z něho odvozovaný Gorkij, Remizov a další). Spojování Leskova s modernismem (i surrealismem) je také známé, ale byl bych v tom spíše skeptický – více se ukazuje na „postmoderní“ rysy, ale tyto znaky má v ruské literatuře leccos. Postrádám tu však základní díla o Leskovovi německé (I. Gollert), italské (D. Cavaion) a francouzské proveniencie (speciální leskovovské číslo *Revue d'Études slaves* z roku 1986). Rusové znovu objevují své staré technologické přístupy vycházející v podstatě z formální školy, zatímco v ostatní Evropě jde již o věci dříve zpracované: to je třeba vzít v úvahu nejen při čtení této publikace, ale také při jejím začleňování do širších kontextů.

Druhá kniha vrací ruskou literární vědu do zlomového období, jemuž se věnovali na Západě po desetiletí: tzv. postsymbolismus lze charakterizovat i jako příklon k syrovému materiálu a jako vyhraněný experiment: autorka se zabývá i texty u nás méně známými (S. Z. Fedorčenko: *Narod na vojne*), ale péče jen do centra staví Babelovu *Rudou jízdu*. Když si uvědomíme, kolik studií a knih bylo o této próze napsáno v západní Evropě a v USA, ale také v zemích střední Evropy, ukazuje se v jistém smyslu uzavřenost této práce vycházející z Bachtinovy koncepce slova. Materiál je tu však zajímavý: například Pilňakova próza *Stroje a vlci* nebo Bulgakovův *Purpurový ostrov*, próza K. Vaginova *Kozlí píseň* (jako žánrový model archaické tragédie) nebo lyrizovaná próza Andreje Platonova.

V obou knihách z Iževska, i když v nich dominuje typický „ruské tázání a vidění“, se manifestují návraty ruské akademické literární vědy k poetice v jejích různých aspektech (včetně naratologického) a ke studiu žánrů. I když Rusko fakticky nezná nebo neuznává genologii formulovanou P. van Tieghemem a zejména (až na výjimky) Poláky kolem časopisu *Zagadnienia rodzajów literackich*, nemluvě o nás a Slovácích, je tu vidět zájem o tyto otázky v duchu některých starších studií V. Vinogradova nebo J. Tyňanova. Vytváření rusko-evropsko-amerického kontextu pokračuje.

Ivo Pospíšil

Bližšie k poznaniu výhonkov romantizmu

Koncom roku 2002 vyšla ďalšia vedecko-výskumná práca doc. PhDr. S. Makaru, PhD. a Mgr. N. Kyseľovej, CSc. pod názvom *Výhonky triadickosti* (Banská Bystrica, 2002, 105 s.), ktorá nás približuje k hlbšiemu poznaniu výtokov romantizmu nielen v ruskej, ale čiastočne aj v bieloruskej, ba aj v ukrajinskej literatúre. Autori nám pomáhajú lepšie pochopiť banskobystrickú koncepciu slovanského romantizmu, najmä ideu romantizmu ako antropologický modus Bytia (romantično), ktorý sa realizuje spolu

s analogickými entitami (realistično a symbolično). Preto túto prácu vrelo privítal aj duchovný otec takto chápanej koncepcie romantizmu prof. PhDr. Andrej Červeňák, DrSc. (mimochodom práca je venovaná práve jeho sedemdesiatke, ktorú nedávno oslávil v pevnom zdraví a tvorivej aktivite), ktorý ju obohatil svojím úvodným slovom – *Namiesto prológu...* Jeho hlboko filozofické rozmýšľanie o Človeku, Literatúre, Prírode, Bytíu, Žitiu a Večnosti, ako aj o romantizme ako takom, položilo pevné základy pre ďalšie uvažovanie o tomto fenoméne.

Recenzovaná práca sa skladá z niekoľkých vedeckých štúdií – sond do tejto zložitej a doteraz neprebádanej problematiky. Popri vynikajúcom znalcovi ruského romantizmu a zvlášť tvorby V. F. Odojevského S. Makarovi sa prezentovala svojimi poznatkami a aj pohľadmi úspešná bieloruská a dnes už aj slovenská literárna teoretička N. Kysel'ová a takto spolu vytvorili pomerne ucelenú predstavu o tom, čo sa doteraz vo východoslovenskom literárnom romantizme udialo, ako sa ho jednotliví umelci zmocnili a teoretici vysvetlili. Svoju pozornosť sústredili predovšetkým na tvorbu doteraz zaznávaného V. F. Odojevského, bez tvorby a vízií ktorého si nemožno predstaviť tvorbu ani takých veľkánov ruskej literatúry ako A. S. Puškin, N. V. Gogoľ, F. M. Dostojevskij či L.N.Tolstoj. Kým sa k jeho tvorbe dostali obaja autori, zašli ešte ďalej do dejín literatúry. Svoju púť výskumu literárneho romantizmu začali rozborom vynikajúceho diela *Slovo o pluku Igorovom*, v ktorom našli celý rád výhonkov literárneho romantizmu, ktoré sa potom v ruskej, ukrajinskej a bieloruskej literatúre rozvinuli na bohatý literárny prúd, ktorý obohatil svetový spisbu.

Rozbor tohto diela, ktorý vykonali spomínaní autori, ukázal, že romantické elementy sú už prítomné v stredovekej literatúre, že patria k poznaniu a zobrazeniu či vyjadreniu ľudských pocitov, nálad a názorov, že sú elementom triady.

Ak už hovoríme o *Slove o pluku Igorovom*, chceme pripomenúť, že autori šikovne obišli páličivý problém, ktorý doteraz nie je vyriešený, a síce, ktorej národnej literatúre patrí toto vynikajúce dielo, keď ho považujú za dielo „východných Slovanov“ (s. 9) a nie jednej národnej literatúre. Ako vieme, doteraz si ho prisvojovala iba ruská literatúra, keď ho považovala za pamiatku „drevneruskej“ literatúry. Túto teóriu už v minulosti napadali ukrajinskí historici a literárni teoretici (M. Hruševskij, S. Jefremov, D. Čyževskij a najnovšie aj H. Pivtorak, P. Salevyč a mnohí, mnohí ďalší), keď vyhlasujú, že je to výlučne produkt ukrajinskej kultúry doby Kyjvskej Rusi-Ukrajiny, lebo drevneruského národa ako takého nebolo a ani drevneruskej literatúry v období Kyjvskej Rusi-Ukrajiny.

Mimochodom, najnovšiu polemiku o autorstve *Slova o pluku Igorovom* vyvolal americký profesor E. Kinan, keď v štúdiu v decembrovom čísle časopisu *Krytyka* (Kyjiv 2000), tvrdil bez presvedčivých argumentov, že autorom *Slova o pluku Igorovom* bol český veced-hebraista a jazykovedec Josef Dobrovský v roku 1792, keď v tom čase navštívil Rusko, a nie neznámy staroukrajinský autor v 12. st., ako sa doteraz tradovalo v literárnej vede. Dokonca americký veced tvrdí v spomínanej štúdiu, že *Slovo...* má bližšie k *Starému zákonu* a patrí hebrejskej kultúre, a nie slovanskej kultúre, usiluje sa nivelizovať text staroukrajinskej kultúry aj tým, že „popiera jeho ukrajinskosť“. Také tvrdenia vyvolali odpor, najmä medzi ukrajinskými vedcami. Ťažko prijať Kinanovú teóriu, aby J. Dobrovský napísal také geniálne básnické dielo, akým je *Slovo...* v „staroruskom“ čiže staroukrajinskom jazyku, keď nenapísal ani jedno básnické dielo

v rodnej reči. Bol to skutočne veľký úlet fantázie harwardského vedca, ako to napísal P. Salevyč v svojej rozsiahlej a argumentovanej recenzii (*Vitčyzna*, 2002,č.6-7). P. Salevyč, medzi iným, jednoznačne tvrdí, že *Slovo...* je staroukrajinskou literárnou pamiatkou a dokazuje to na mnohých konkrétnych jazykovo-lexikálnych, historických a zepiatkovaných faktoch a faktoch materiálnej kultúry vôbec.

Ale vráťme sa k meritu veci. Po štúdiu o romantickom synkretizme *Slova o pluku Igorovom* nasledujú tri štúdie venované tvorbe V. F. Odojevského. Najprv S. Makara poukazuje na konkrétnych príkladoch na triadickosť v tvorbe tohto ruského spisovateľa, muzikológa a skladateľa, ale aj vizionára a novátora ruskej literatúry 19 st. (ktorá sa prejavila v romantične, realistične a vizionárstve), na jeho hľadanie zmyslu života, na potrebu „všestranného zobrazenia reality človeka v procese ich vývinu a formovania... realistickej typizácie a romantickej individualizácie ľudského života“(s.32), potom v štúdiu *Fenomén prostredia v diele V. F. Odojevského „Kata ili Istorija vospitanija“* dokazuje, ako prostredie a výchova pôsobili na vývin a neskoršie postoje Kati, grafa Žano, Borisa a Vladimira, keď už v detstve pociťovali nezmieriteľné vnútorné protiklady, ktoré vonkajšiu idylickú harmóniu skoro zmenili na disharmóniu, podčiarkuje, ako fenomén prostredia sa stal jedným „zo základných princípov realistickej metódy zobrazenia skutočnosti u V. F. Odojevského“ (s.45) a iné s tým súvisiace otázky. Na túto prácu nadväzuje štúdia *Specifika poetiki V. F. Odojevského s točky zrenija sovremennogo literaturovedenija*, v ktorej sa pokúša poukázať, ako jednostranne sovietskí literárni vedci pristupovali k tvorbe V. F. Odojevského, keď ho raz uznávali ako realistu, inokedy iba ako romantika a vtedy ho zatracovali. Správne im vyčíta, že nepristupovali k nemu komplexne, hoci v jeho tvorbe sa vzájomné prelínali alebo dopĺňali realistické a romantické prístupy a umelecké vyjadrovacie prostriedky. Mnohí preto nepochopili správne ani jeho román *Ruské noci* a iné diela. S. Makara právom tvrdí, že práve „vd'aka podmienenosti romantizmu a realizmu a ich evolúcii k vrcholu triady – filozoficko-vizionárskej antiútopii“ dosiahol V. F. Odojevskij prenikavé úspechy (s.54).

V práci *Russkij romantik V. F. Odojevskij i belorusskij literaturnyj romantizm 20 veka* sa S. Makara a N. Kysel'ová snažia dopátrať, či skúsenosti a odkaz V. F. Odojevského našli svoj odraz v tvorbe bieloruských romantikov v 20 st., keď sa aj v spoločnosti a umení Bieloruska po revolúcii 1917 odohrávali prevratné zmeny. Obaja prijímajú tézu, ktorá sa v bieloruskej literárnej vede udomácnila, že literárny romantizmus v bieloruskej literatúre sa sformoval až v 20 rokoch 20. st., čo mňa osobne prekvapuje, že sa tak neskoro prejavil. Podľa nich romantizmus v bieloruskej literatúre našiel svoje vyjadrenie „v malých žánrových formách“ ako alegorická, lyrická, sociálna, psychologická poviedka, impresia „rozprávka života“, poukazujú, čo ho spája s romantizmom v ukrajinskej literatúre tohoto času a inými slovanskými literatúrami, najmä južnoslovanskými (s. 59). Tu by sme chceli upozorniť, že ukrajinský literárny romantizmus v 20. rokoch už dosiahol tretiu fázu svojho vývoja od čias T. Ševčenka, cez tvorbu L. Ukrajinky, I. Franka a dosiahol svoj vrchol v tvorbe M. Chvyľového, mladého P. Tyčynu, V. Sosjuru, J. Janovského, O. Dovženka a iných a bol na vyššej úrovni, než začínajúci romantizmus v bieloruskej literatúre. Obaja naši vedci sa pokúšajú nájsť, čo spája bieloruských spisovateľov J. Kolasa, Z. Bjaduľa, M. Goreckého a iných s tvorbou V. F. Odojevského. Odpoveď našli vo vzájomnom prenikaní realistických a romantických umeleckých prostriedkov pri zobrazení skutočnosti. Myslíme si, že tieto prvky

využívali, využívajú a budú využívať všetci vynikajúci umelci, ak sa chcú zmocniť skutočnosti a objektívne vyjadriť svoje pocity a nálady. Skôr súhlasíme s vytypovanými 5 črtami romantickej estetiky V. F. Odojevského a 5 motívami typickými pre tvorbu Janka Kupalu a ďalších bieloruských spisovateľov skupiny *Maladňak*.

Zaujímavé štúdie predstavila N. Kysel'ová *Utopija kak romantičeskij žanr. V. F. Odojevskij kak vyrazitel' iskanij ruskoj literatury 19 veka a Triadnost' v koncepcii slavjanskoho romantizma A. Červeňaka – S. Makaru*. V tretej štúdiu autorka vysvetľuje koncepciu výskumu slovanského romantizmu, ktorá sa uplatňuje už niekoľko rokov na filologickej fakulte UMB v Banskej Bystrici, na jej doterajšie výsledky a perspektívy a na potrebu, aby sa do nej zapojili všetky pracoviská, skúmajúce literárny romantizmus v slovanských literatúrach. K banskobystrickej koncepcii má blízko aj koncepcia, ktorú prezentuje Vedecko-výskumné laboratórium komplexného štúdia problematiky romantizmu Tverskej univerzity (Rusko), s ktorou naša katedra nadviazala spoluprácu. Chceli by sme užšie spolupracovať s českými bádateľmi slovanského romantizmu, preto aj touto cestou chcem pozvať českých kolegov, aby sa vo väčšej miere zapojili do nášho výskumu slovanského romantizmu. Doteraz najčastejšími hosťami našich vedeckých konferencií boli prof. I. Pospíšil a dr. J. Dohnal. Ich príspevky vždy inšpirovali účastníkov konferencií a prispeli k hlbšiemu poznaniu skúmanej problematiky. Úprimne by sme privítali oveľa väčší počet českých účastníkov na našich každoročných vedeckých konferenciách.

Zborník prác *Výhonky triadickosti* sa končí hodnotiacou štúdiou vedeckovýskumnej činnosti, zvlášť v oblasti romantizmu prof. A. Červeňaka, DrSc., ktorú predstavuje S. Makara. Vysoko oceňuje a zároveň vyznáva sa z obdivu k jeho prínosu pre svetovú slavistiku v mene svojom a kolektívu katedry slovanských jazykov FiF UMB.

Sme presvedčení, že štúdie vyššie menovaných autorov sú obohatením vedeckej literatúry o romantizme v ruskej literatúre, pomôžu pochopiť jeho zložitost', inšpiratívnot', ale aj prítomnosť v súčasnej literatúre.

Michal Roman

Lublinská literárněvědná rusistika ve znamení mýtu, sacra a erotiky

Literatura. Mit. Sacrum. Kultura. Redaktorzy Maria Cymborska-Leboda, Witold Kowalczyk. Rossica Lublinensia II. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2002.

Cymborska-Leboda, M.: Eros v tvorčestve Vjačeslava Ivanova. Na puti k filosofii ljubvi. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2002.

Tím, kdo se zasloužil o zviditelnění lublinské či lubelské literárněvědné rusistiky v 70. a 80. letech minulého století, byl nyní sedmdesátník prof. **Jan Orłowski**. Jednak organizací mezinárodních konferencí, jednak vlastní agilní účastí na zahraničních vědeckých podnicích: v tomto smyslu nutno poznamenat, že pravidelné styky udržovali lublinskí rusisté především s Olomoucí a Brnem. Prof. **Maria Cymborska-Leboda** vlastně přebírá tuto iniciativu a přitom s vyhraněným zaměřením: sama je odbornicí na